

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У тезі проаналізовані можливості підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців у сферах забезпечення безпеки життєдіяльності та безпечних умов праці завдяки вдосконаленню змісту та методики викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці». Основні загальнокультурні компетенції з безпеки життєдіяльності охоплюють культуру безпеки та ризик-орієнтоване мислення, за якого питання безпеки, охорони та збереження довкілля ставляться на перший план у житті та професійній діяльності. Професійні компетенції фахівців охоплюють вміння орієнтуватися в нормативно-правових актах щодо забезпечення безпеки, знання організаційно-правових аспектів діяльності в сфері захисту життєдіяльності та здатність обґрунтувати та впровадити заходи колективної й особистої безпеки.

Ключові слова: майбутні фахівці, безпека життєдіяльності, охорона праці, культура безпеки, ризик-орієнтоване мислення.

Abstract. The thesis analyzes the possibilities of increasing the level of training of future specialists in the areas of ensuring life safety and safe working conditions by improving the content and teaching methods of the discipline "Life Safety and Fundamentals of Occupational Safety". The main general cultural competencies in life safety include a culture of safety and risk-oriented thinking, in which issues of safety, protection and preservation of the environment are put at the forefront in life and professional activities. Professional competencies of specialists include the ability to navigate in regulatory legal acts on ensuring safety, knowledge of organizational and legal aspects of activities in the field of life protection and the ability to justify and implement collective and personal safety measures.

Keywords: future specialists, life safety, occupational safety, safety culture, risk-oriented thinking.

Вступ

У сучасному соціально-економічному середовищі рівень професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема в сфері забезпечення безпечних умов праці, значною мірою визначається ефективністю запровадження інноваційних освітніх технологій. Це стосується двох ключових напрямів: співпраці з промисловими підприємствами під час виробничої практики та моделювання виробничих процесів у навчальних аудиторіях. Такий підхід дозволяє змістити акцент в освітньому процесі з традиційної теоретичної підготовки на персоналізований практико-орієнтований формат навчання, де головним мотиватором стає професійний інтерес, поєднаний із прагненням до самореалізації та розвитку особистісно значущих і професійних якостей.

Формування компетенцій у сфері безпеки життєдіяльності в освітньому процесі базується на низці системоутворюючих чинників. Це, зокрема, вивчення спеціалізованих навчальних дисциплін (як-от безпека життєдіяльності, основи охорони праці, охорона праці в галузі, цивільний захист), а також міждисциплінарних предметів із циклу професійної підготовки. Викладачі, особливо ті, хто опікується курсом «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», повинні розуміти, що компетентність у цій сфері передбачає розвинену пильність, здатність до передбачення та адекватного реагування на події, які можуть нести потенційні чи реальні загрози. Важливими аспектами також є усвідомлений підхід до оцінювання ризиків, здатність глибоко аналізувати явища, а також компетентно управляти ресурсами для забезпечення безпеки навіть у найскладніших обставинах.

Результати дослідження

Розвиток компетенцій з питань безпеки є невід'ємною складовою освітніх систем будь-якої країни. Сучасний викладач повинен бути готовим до вирішення цієї стратегічно важливої задачі. Загальне світове

розуміння підкреслює, що оволодіння принципами безпеки суттєво сприяє підвищенню життєстійкості як окремих індивідів, так і цілих націй. Введення в освітній процес України курсу «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці» стало відповіддю на виклики епохи глобальних загроз і ризиків. Український досвід у цьому контексті, зокрема трагічні уроки Чорнобильської катастрофи, підтверджує важливість комплексної підготовки майбутніх фахівців у цій сфері.

Основною метою вивчення дисципліни є формування в студентів необхідних компетенцій, знань і навичок для виконання професійних обов'язків у ситуаціях техногенних аварій чи природних катастроф. Студенти мають усвідомлювати ризики, пов'язані з діяльністю на об'єктах господарювання, та, водночас, брати на себе відповідальність за індивідуальну та колективну безпеку. Набувши знань з курсу «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», випускники повинні бути здатними ефективно вирішувати завдання професійної діяльності, забезпечуючи збереження життя та здоров'я персоналу в умовах кризових або надзвичайних ситуацій.

Основні загальнокультурні компетенції з безпеки життєдіяльності охоплюють культуру безпеки та ризик-орієнтоване мислення, за якого питання безпеки, охорони та збереження доводяться на перший план у житті та професійній діяльності. Сюди входить знання сучасних проблем і ключових завдань безпеки життєдіяльності, здатність визначати свої обов'язки у виконанні професійних завдань із врахуванням ризику виникнення небезпек, що можуть спричинити надзвичайні ситуації та негативні наслідки на об'єктах господарювання [1-9]. Важливими є також навички оцінювати середовище перебування з позицій особистої та колективної безпеки, проводити моніторинг потенційно небезпечних ситуацій та реалізовувати відповідні заходи.

Професійні компетенції фахівців охоплюють вміння орієнтуватися в нормативно-правових актах щодо забезпечення безпеки, знання організаційно-правових аспектів діяльності в сфері захисту життєдіяльності та здатність обґрунтувати та впровадити заходи колективної й особистої безпеки. Додатково до цього включено компетенцію організації роботи колективу для попередження надзвичайних ситуацій, ліквідації їхніх наслідків і мінімізації ризиків. Фахівці повинні розуміти принципи функціонування систем техногенної безпеки, уміти обирати відповідні засоби захисту людей і оточуючого середовища від небезпек, а також аналізувати стійкість функціонування господарських об'єктів у критичних умовах й обґрунтовувати заходи її оптимізації.

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці» посідає важливе місце в структурі підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Вона поєднує досягнення фундаментальних і прикладних наук, таких як філософія, біологія, фізика, хімія, соціологія, психологія, екологія, економіка та менеджмент. Набуття знань, умінь і компетенцій з цієї дисципліни дає змогу майбутнім фахівцям вирішувати професійні завдання з урахуванням можливих ризиків виникнення небезпек, надзвичайних ситуацій та їхніх наслідків.

Програма навчальної дисципліни має відповідати ряду вимог: її структура повинна бути зрозумілою як для викладачів, так і для студентів; забезпечувати індивідуальний підхід до навчання; містити широкий перелік тем і завдань для аудиторної й позааудиторної роботи; будучи відкритою для постійного оновлення навчального матеріалу; створювати умови для активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Висновки

Наразі, в умовах військового стану та повоєнної відбудови країни, підготовка майбутніх фахівців із безпечної життєдіяльності вимагає ретельного перегляду навчальних планів, програм і освітніх стандартів із запровадженням принципово нових підходів до їхньої реалізації. Для ефективного впровадження моделі та методичної системи навчання з безпеки життєдіяльності необхідно вдосконалити концептуальну основу дисципліни «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці» та урізноманітнити її зміст актуальними фактологічними даними. Важливу роль відіграє забезпечення безперервного та логічно послідовного розвитку знань, умінь, навичок і компетенцій студентів, спрямованих на формування культури безпеки як частини їхньої професійної компетентності. Ефективність навчання підвищується завдяки комплексному застосуванню інноваційних методів і створенню мотивуючого емоційного середовища, яке акцентує увагу

студентів на важливості завдань, пов'язаних із безпекою в контексті їхньої майбутньої професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дембіцька С. В., Кобилянський О. В. Концепція підготовки майбутніх фахівців механічної інженерії до працеворонної професійної діяльності. Рекомендації до створення методичного забезпечення дисциплін освітньо-професійної програми підготовки фахівців механічної інженерії. Вінниця ВНТУ. 2020. 48 с.
2. Дембіцька С. В., Кобилянський О. В., Пугач С. С. Особливості підготовки до працеворонної професійної діяльності майбутніх фахівців технічних спеціальностей за кордоном. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2020. № 58. С. 117–124. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-58-117-124>.
3. Дембіцька С. В. Кобилянська І. М. Кобилянський, О. В., Пугач В.М. Безпека життєдіяльності: навчальний посібник для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр». Вінниця: ВНТУ. 2022. 192 с.
4. Кобилянський О. В., Дембіцька С. В. Формування культури безпеки у студентів-електриків. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2015. № 43. С. 223–228. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер».
5. Кобилянська І. М., Кобилянський, О. В. Формування у майбутніх фахівців-економістів культури безпеки. Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2015. № 7(2). С. 42-49.
6. Кобилянська І. М., Кобилянський О. В. Застосування ризик-орієнтованого підходу при формуванні у студентів компетенцій з безпеки життєдіяльності. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 7(33). С. 109–119.
7. Кобилянський О. В., Кобилянська І. М. Формування культури безпеки у студентів вищих навчальних закладів. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2013. № 10(269). Т. IV. С. 78–85. Луганськ: ЛНУ ім. Т. Шевченка.
8. Кобилянський О. В., Кобилянська І. М. Формування ризик-орієнтованого мислення в процесі вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності». Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2013. № 39. С. 41–46. Вінниця: ТОВ Планер.
9. Dembitskaya S.V., Kobylianskyi O.V., Pugach V. N. Assessment of formation of labor protection competences of future specialists in the process of preparation in institutions of higher education. Вестник Alikhan Bokeikhan University, 2022. № 2 (53). С. 42-51. <https://doi.org/10.48501/1456.2022.10.78.005>.

Ткаченко Олександр Олександрович – аспірант групи G5-25a, факультет інформаційних електронних систем, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Кобилянська Ірина Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: irishakobilanska@gmail.com.

Oleksandr Tkachenko – postgraduate student of group G5-25a, Faculty of Information Electronic Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Iryna Kobylyanska – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Life Safety and Safety Pedagogy, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Email: irishakobilanska@gmail.com.